

NELSON MANDELA – A LEGNÉPSZERŰBB AFRIKAI POLITIKUS

Rolihlahla Mandela 1918-ban született a dél-afrikai Transkei tartomány fővárosa, az Umtata melletti Qunu faluban. A Rolihlahla név kosza nyelven szó szerint port kavarázó seprűt jelent, szóképi értelme a „változást hozó”. Nelson keresztnévét hét éves korában misszionáriusoktól kapta, akikhez apja, Henry Mgdala Mandela, a tembu törzs egyik főnöke iskolába adta. 16 évesen a tembuk hagyományai szerint férfivá avatták. 1938-ban beiratkozott a kizárólag feketék számára fenntartott Fort Hare-i Egyetemre, de két év múlva kicsapták, mert részt vett a fokföldi feketék választójogának eltörlése ellen szervezett diákmegmozdulásokban.

Az apját elvesztő Mandelát nagybátyja ki akarta házasítani, tudta nélkül még a lobolának nevezett menyasszonypénzt is kifizette. A nem kívánt frigy elől Mandela Johannesburgba szökött, órként, majd ügyökként dolgozott, emellett a Witwatersrandi Egyetemen folytatta jogi tanulmányait. 1944-ben megnősült, felesége Evelyn Ntoko Mase ápolónő volt. Négy gyermekük született, 1957-ben elváltak.

Mandela szomszédja és barátja, Walter Sisulu ösztönzésére lépett be 1944-ben az Afrikai Nemzeti Kongresszusba (ANC), amelynek radikálisabb nézeteket valló tagjai a világháború alatt a szervezeten belül Ifjúsági Ligát hoztak létre. 1947-ben Mandela ennek titkára lett, megnövekedett mozgalmi feladatai miatt átmenetileg jogi tanulmányait is felfüggesztette, csak 32 évesen, 1950-ben fejezte be az egyetemet. A Nemzeti Párt 1948-as hatalomra kerülését követően a futószalagon hozott faji elkülönítési törvények ellen tömeges polgári engedetlenségre szólította fel a feketéket. Ő lett az 1950 májusában megkezdődő ellenszegülési kampány fő szervezője, 1952-ben pedig a transvaali regionális szervezet elnöke és így az ANC elnökhelyettese lett.

Már alelnökké választásának évében letartóztatták a megalázó szegregációs előírások tudatos megsértése miatt, rövid fogvatartás után pedig korlátozó rendszabályokat léptettek életbe vele és társaival szemben: nem vehettek részt gyűléseken, és nem tartózkodhattak bizonyos épületekben. Mandelát megfigyelés alá helyezték, törvény tiltotta, hogy írásait bárki közreadja, vagy akár csak idézze. Mandela ezekben az években Johannesburgban Oliver Tambóval, az ANC későbbi elnökével Dél-Afrika első fekete ügyvédi irodáját működtette, ahol sok szegény afrikai ingyenes jogi képviselőhöz juthatott.

1955-ben a Johannesburg melletti Kliptown-ben az ANC nagyszabású rendezvényt, ún. népkongresszust tartott, amelyen elfogadták a Szabadság Chartát, amely az apartheid ellenes mozgalom alapdokumen-

tumává vált. Mandela ennek az eseménynek is aktív résztvevője volt, a korlátozások miatt tejesember áruhában. Máskor David Motsamayi, a „sétáló” álnéven kertésznek vagy szakácsnak öltözött. A következő évben újra elfogták, vele együtt a chartát elfogadó kongresszusi szövetség 156 vezetőjét is, majd hazaárulás vádjával perbe fogták. És bár végül felmentették, a tárgyalás öt éve alatt állandó zaklatásoknak volt kitéve. E per idején ismerkedett meg Winnie Madikizela-val, második feleségével, akivel 1958-ban házasodtak össze. E házasságból két gyermek született, akikkel azonban Mandela csak hosszú börtönévei után, felnőtt korukban tölthetett el hosszabb időt, mivel a születésük körüli évek igencsak zaklatottak voltak Mandela számára.

Az 1960-as Sharpeville-i mézárulás után a kormány rendkívüli állapotot hirdetett, sok ezer embert letartóztattak, közöttük Mandelát is. Mandela ekkor már nem látott esélyt a békés eszközökkel vívott polgárjogi harcra, így 1961 létrehozta az ANC katonai szárnyát, az Umkhonto we Sizwe-t, a „nemzet lándzsáját”. Külföldre ment, hogy támogatást szerezzen a fegyveres harchoz. 1962-ben ismét letartóztatták, azzal az indokkal, hogy útlevelel nélkül hagyta el az országot. Ötévi kényszermunkára ítélték, majd más aktivistákkal együtt szabotázs- és terrorcselekményben való részvétel vádjával állították bíróság elé. Az ún. Rivonia-perben nyolc vádlott, közöttük Mandela élete volt a tét, ám a nemzetközi nyomás akkora volt, hogy őt és társait 1964-ben „csak” életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték.

18 éven keresztül a Fokváros melletti hírhedt Robben-szigeten tartották fogva. „D”, azaz a legalacsonyabb kategóriájú, 46664-es számú fogoly volt, aki félévente csak egyszer kaphatott levelet, illetve fogadhatott látogatót. Tisztelői ma is sokszor a „46664-es fogoly”-ként emlegetik. Börtönévei alatt a Londoni Egyetem levelező tagozatán szerzett jogi végzettséget, ő maga viszont fiatal társait tanította a „Mandela Egyetemen”. Apró cellában lakott, követ tört, mégis visszautasította a politikai önfeladás fejében többször felkínált amnesztiát. 1982-ben a szigetről őt és az ANC több vezetőjét Fokváros elővárosába, a Tokaiban (egykor a dél-afrikai „tokai bor” hazája!) fekvő Pollsmoor börtönébe szállították.

Az ország belső válsága és a szabadon bocsátását követelő egyre erősebb nemzetközi követelés hatására a dél-afrikai kormány 1985-ben titkos tárgyalásokat kezdeményezett vele. 1988-ban a paarli Victor Verster börtön egyik magánvillájába vitték, ahol házi őrizet alatt tartották. Végül 1990. február 11-én bocsátották szabadon. Frederik Willem de Klerk államfő egyúttal bejelentette, hogy legalizálják az ANC-t, és lépéseket tesznek az apartheid teljes megszüntetésére. 1991-ben Mandelát az ANC elnökévé választották, ezt a tiszteletet 1997-ig töltötte be.

A már börtönévei alatt is gyakran használt megszólítása, a Madiba – ami ősei nyelvén a klán öregjeit jelölte – Dél-Afrika szerte általánosan használatossá vált. 1992-ben bejelentette, hogy külön költözik második feleségétől, négy évvel később el is váltak. 1993-ban ő és de Klerk az

apartheid felszámolásáért és a békés átmenet biztosításáért Nobel-békedíjat kaptak. Az 1994-es első szabad választásokat az ANC nyerte meg, Mandela az ország első fekete elnöke lett, alelnökké de Klerket nevezte ki. Pretoriai elnöki beiktatási beszédét így zárta:

„Soha, soha és soha többé ne fordulhasson elő, hogy ez a gyönyörű föld megint azt tapasztalja, hogy valaki valakit elnyom, és emberi méltóságában megaláz. Uralkodjon a szabadság!”

1998-ban, nyolcvanadik születésnapján harmadszor is megnősült, az egykori mozambiki elnök, Samora Machel özvegyét, Graca Machelt vette el. Röviddel államfői mandátuma lejárta előtt, 1999 májusában nálunk is járt hivatalos látogatáson. Bár sokan marasztalták, elkészönt a hivatalos politikától, megfogadta, hogy csakis unokáival fog foglalkozni a jövőben. Emellett az AIDS és a szegénység elleni küzdelmet segítette 2004-es visszavonulásáig. Ő volt az első dél-afrikai politikus, aki nyilvánosságra hozta, hogy fia is AIDS-ben halt meg.

2004 májusában de Klerk elnökkel és Desmond Tutu érsekkel közösen lobbizott Zürichben a FIFA-nál, hogy Dél-Afrika nyerje el a 2010-es futball világbajnokság rendezési jogát. Mandela napjainkban is világszerte hatalmas tekintélynek örvend, hívják mindenhová, konfliktusokban közvetíteni, koncertek díszvendégekének, vagy egyszerűen csak azért, mert ő ma a világ egyik, ha nem éppen a legnépszerűbb embere. Ritka kivételként még saját hazájában is profétává tudott válni.

„Nagyon hiányzik nekünk ez a lelkesítő vezető, ez az erkölcsi óriás, nélküle úgy érezzük, hogy hanyatlak az ország”

– mondta róla a szintén Nobel-békedíjas Desmond Tutu érsek.

(2008)